

В І Д Г У К
на дисертацію
Паславської Наталі Тарасівни
**«Становлення та розвиток конституційної юстиції ФРН:
історико-правове дослідження»,**
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.01 - теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових вчень

Інститут конституційної юстиції покликаний забезпечити верховенство і пряму дію Конституції, захист прав людини і основних свобод. Тому здійснення конституційного контролю належить до пріоритетних завдань держави. Особливої актуальності це питання набуває в Україні, де конституційна юстиція перебуває в умовах перманентного реформування.

За таких обставин особливо цінним стає досвід європейських держав із подібними до української моделями конституційного правосуддя, конституційні органи яких функціонують ефективно і належним чином забезпечують функціонування демократичної правової держави.

Передбачений Основним Законом 1949 р, і сформований у 1951 р. за кельзенівською моделлю Федеральний Конституційний Суд **ФРН** поза всяким сумнівом належить до ефективних органів конституційної юстиції, незважаючи на нетривалий період його діяльності. Своєю виваженою, незалежною і політично незаангажованою позицією він здобув визнання і підтримку не лише всередині Німеччини, але й далеко за її межами.

Саме тому звернення дисертації Паславської Н. Т. до історико-правових аспектів конституційної юстиції ФРН є цікавим та актуальним. Актуальність теми значною мірою зумовлена ще й особливостями сучасних політико-правових змін, які проходять в Україні в руслі євроінтеграційних прагнень, а також необхідністю гармонізації української правової системи відповідно до європейських стандартів.

Результати наукового дослідження мають як теоретичне так і **практичне** значення, оскільки вони розвивають українську історико-правову науку і доповнюють її новими знаннями про становлення та розвиток конституційної юстиції ФРН, вказують на можливі напрями вирішення проблем конституційної юстиції і можуть бути використані у подальшому реформуванні конституційного правосуддя в Україні з метою найповнішого захисту основних прав і свобод людини і громадянина.

Дисертаційна робота Паславської Н.Т. є завершеним науковим дослідженням, на що вказує її теоретична, методологічна, емпірична база та отримані результати, які є новими для української історико-правової

науки. У своїй праці автор використала теоретичні та практичні положення різних галузевих наукових знань, зокрема загальної історії та історії держави і права, теорії права, конституційного права та сформулювала цілісну концепцію, завдяки якій розкривається сутність, правова природа, особливості розвитку і функціонування конституційної юстиції ФРН як історико-правового явища.

У дисертації належним чином визначено об'єкт та предмет дослідження, чітко сформульовані мета та завдання дослідження. Усі теоретичні положення викладено лаконічно і зрозуміло.

Наукова новизна проявляється у комплексному та послідовному підході до дослідження. Автором насамперед встановлено наступність традиції конституційної юстиції в Німеччині, обґрунтовано подвійну правову природу Федерального і земельних конституційних судів ФРН як незалежних конституційних органів та спеціальних судів у сфері державного права, широкі повноваження яких зумовлені історичними особливостями становлення в умовах посттоталітарного суспільства, а також з'ясовано історично зумовлені особливості дворівневої системи конституційної юстиції ФРН.

Логічною є структура роботи, зумовлена метою і завданнями дослідження. У першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження» Н. Т. Паславська присвятила значну увагу стану розробки проблеми та характеристиці джерел дослідження. Автор аналізує наявні в науковій літературі підходи до інституту конституційного контролю, визначає його центральним елементом правової охорони конституції, а модель німецької конституційної юстиції характеризує як європейську з її відповідними ознаками.

Дисертація Паславської Н. Т. містить ґрунтовний аналіз джерельних матеріалів, які також прокласифіковано відповідно до мети і завдань дослідження. Більшість джерел проаналізовано вперше в українській історико-правовій літературі.

У дисертації добре відслідковується використання зазначених у цьому розділі методів. Зокрема, історико-правовий метод дав змогу вивчити особливості становлення інституту конституційного контролю на різних етапах державно-правового розвитку Німеччини, показати витоки низки ідей, які сформували основу окремих повноважень ФКС ще в епоху Священної Римської імперії німецької нації. Використання цього ж методу дозволило зрозуміти необхідність створення ФКС з його широким колом повноважень. Конкретно-історичний метод дав змогу проаналізувати значення прийнятих ФКС рішень для подальшої розбудови конституціоналізму в Німеччині. Історико-понятійний метод спрямував увагу на відмінності між аналізованими хронологічно значеннями слова і претензією історичного поняття на системність.

У другому розділі «Становлення конституційної юстиції ФРН» Паславська Н. Т. послідовно і детально досліджує політичні, історичні, соціальні та правові чинники, які супроводжували розвиток конституційної юстиції ФРН. Обґрунтованою є позиція автора, що окремі елементи конституційної юстиції Німеччини проявились задовго до створення Федерального та земельних конституційних судів, а формування інституту конституційного контролю проходило спочатку в землях, а потім на федеральному рівні за відчутного впливу на цей процес англо-американського бачення конституційної юстиції Німеччини.

Автор пропонує оригінальне трактування німецької федеративної ідеї, яка, на її думку, забезпечила тяглість федеративної традиції і сприяла збереженню німецької державності.

Третій розділ «Роль конституційної юстиції ФРН у розвитку німецької державної та правової традиції» з'ясовує місце Федерального Конституційного Суду та земельних конституційних судів у системі державної влади ФРН. Значну увагу автор приділила проблемі подвійної правової природи ФКС і земельних конституційних судів та їхньому особливому становищу в судовій системі ФРН у цілому. Фактичне оформлення спеціального статусу ФКС Паславська Н. Т. переконливо пояснює узагальненням історичного досвіду конституційної юстиції Німеччини і свідомим прагненням Суду забезпечити дотримання усіма органами державної влади Основного Закону.

Подібним чином розглянуто особливий порядок формування ФКС - виключно парламентським шляхом - та критерії організації діяльності ФКС ФРН, які зазнають перманентних змін з метою забезпечення ефективної роботи Суду.

У четвертому розділі «Історико-правовий досвід конституційного судочинства ФРН» висвітлено діяльність Федерального Конституційного суду та земельних конституційних судів ФРН з 1951 по 2010 рр. Особливу увагу приділено розгляду в Суді трьох справ, які відіграли історичну роль в становленні ФКС ФРН як самостійного, політично незалежного суду та конституційного органу.

У висновках сформульовано найсуттєвіші результати дослідження та низку цікавих рекомендацій з метою вдосконалення організації діяльності Конституційного Суду України.

Незважаючи на те, що дисертаційна робота Паславської Н. Т. виконана на належному науковому рівні, а погляди автора добре аргументовані та обґрунтовані, окремі її твердження потребують уточнення та можуть вважатися певними недоліками роботи. Зокрема:

1. Дисертація пропонує детальний опис хронології прийняття земельних конституцій та створення земельних конституційних судів ФРН. Деякі з них мають тривалішу конституційну історію ніж Основний Закон ФРН і «старіші» конституційні суди ніж ФКС (напр. Баварія, Гессен,

Рейнланд-Пфальц і Бремен прийняли свої конституції до прийняття Основного Закону і утворили конституційні суди до 1951 р., коли було створено ФКС). У інших землях конституційні суди утворені значно пізніше (напр. Конституційний суд землі Шлезвіг-Гольштайн сформований у 2008 р.). Дисертантка залишає поза увагою виклад причин цих часових відмінностей в генезі земельного конституційного правосуддя ФРН.

2. У другому і третьому розділах дисертації Н. Т. Паславська пропонує таблиці, які ілюструють різні аспекти конституційної юстиції ФРН: класифікацію федеральних земель, конституції яких набрали чинності до прийняття Основного Закону ФРН (1949 р.), після його прийняття чи після об'єднання Німеччини (1990 р.); статистику розглянутих справ в земельних конституційних судах за період з 1999 по 2005 рр.; статистику прийняття рішень ФКС по окремих повноваженнях за період з 2003 по 2013 рр. Коментарі, якими автор супроводжує ці інформативні матеріали, - доволі скромні. Варто було детальніше описати згадані таблиці.

3. Дисертантка приділила значну увагу аналізу доленосних для становлення та розвитку ФКС рішень, особливо тих, які було прийнято у початковий період діяльності ФКС. Достатнє висвітлення в роботі отримали рішення ФКС по конституційних скаргах, які мали позитивний розголос у суспільстві та фахових колах. Чи приймав ФКС рішення, які не були сприйняті громадськістю, є неоднозначними, викликали критику в фахівців із конституційного права?

4. Недостатню увагу в дисертації приділено розвитку конституційної юстиції в НДР та відповідній історико-правовій літературі, присвяченій цьому періоду. Чи була зазначена проблематика предметом дослідження? І чи процеси, пов'язані з розвитком конституційної юстиції в НДР були принципово іншими, ніж у ФРН?

5. Шкода, що дисертантка не здійснила спроби порівняння конституційної юстиції ФРН та інших європейських держав.

Наведені зауваження є здебільшого дискусійними і не перешкоджають оцінити дисертаційне дослідження Н. Т. Паславської як завершену науково-дослідницьку роботу, що вирізняється новизною у вирішенні питань, які є актуальними у теоретичному і практичному аспектах.

Обґрунтовані у дисертації висновки та теоретичні положення значною мірою поглиблюють знання у вітчизняній історико-правовій науці, присвяченій становленню та розвитку конституційної юстиції ФРН, зокрема, Федерального Конституційного Суду та земельних конституційних судів, їх юрисдикції та провідній ролі в процесі зміцнення конституційного ладу німецької держави. Результати дослідження можна використати в навчальному процесі юридичних та інших гуманітарних закладів освіти. Вони будуть корисними в підготовці спеціальних курсів, підручників і навчальних посібників.

Наведений у роботі фактичний матеріал можна використати для подальшого дослідження питань генези конституційної юстиції зарубіжних країн.

Основні результати дисертації з необхідною повнотою викладено у наукових виданнях, які визнані ДАК України фаховими.

Автореферат дисертації корелює з її змістом та відображає основні результати дослідження. Оформлення дисертації відповідає вимогам ДАК України.

Наведене вище дає підстави стверджувати, що дисертація "Становлення та розвиток конституційної юстиції ФРН: історико-правове дослідження" виконана на належному рівні, повністю відповідає положенню про „Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор Паславська Наталя Тарасівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри теорії та історії держави і права

Ужгородського національного університету

І. Є. Переш

